

Od Redaktora

W słowie wstępnym wspomniano już o międzynarodowej konferencji naukowej pod tym tytułem „Prawa człowieka. Współczesne zjawiska, wyzwania, zagrożenia”. Odbędzie się ona w kwietniu 2014 roku w Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu. Jej zasadniczym celem była analiza zjawisk, wyzwań i zagrożeń występujących współcześnie w obszarze praw człowieka. Co istotne, w zamyśle pomysłodawców było zaprezentować powyższe w jak najszerszym kontekście, stąd refleksje dotyczyły m.in.: teorii oraz praktyki prawa: prywatnego i publicznego, prawa pracy i kwestii socjalnych, problematyki globalizacji i regulacji międzynarodowych, integracji europejskiej oraz zmian społecznych i kulturowych.

Nieplanowanym pierwotnie, choć niezwykle istotnym zagadnieniem stał się kontekst naruszania praw człowieka podczas ukraińskiej rewolucji polityczno-społecznej, zwanej potocznie „Euromajdanem”. Ta – sama w sobie dramatyczna – tematyka wypadła jeszcze bardziej poruszająco zaprezentowana przez naocznych świadków i uczestników wydarzeń na kijowskim Majdanie. Był to mocny akcent początkowy, przypominający uczestnikom konferencji, że prawa człowieka nie są „dane raz na zawsze” w żadnym państwie i społeczeństwie, lecz wymagają permanentnych wysiłków na rzecz standardów ich przestrzegania.

Wyraźnego podkreślenia wymaga jednak fakt, iż publikacja nie stanowi po prostu „wydruku materiałów konferencyjnych”, lecz jest rezultatem nie tylko referatów zaprezentowanych podczas obrad, a następnie rozbudowanych i opracowanych do rozmiarów rozdziału monografii, ale także opracowań innych Autorów, niebędących prelegentami i nieuczestniczącymi w konferencji. Niemniej jednak – to właśnie wspomniana konferencja stała się miejscem spotkania różnych przedstawicieli nauki i zaprezentowania ich zainteresowań oraz załączkiem niniejszej publikacji.

Publikacja składa się z dwóch tomów stanowiących pewne *continuum*. Kolejne części (dzielące się z kolei na rozdziały zawierające zagadnienia szczegółowe) dotyczą: praw człowieka w ujęciu klasycznym (z podziałem na generacje, ze szczególnym uwzględnieniem trzeciej z nich – praw kolektywnych); praw człowieka w aspekcie międzynarodowym (w tym zarówno w ujęciu prawa międzynarodowego publicznego, prawa Unii Europejskiej oraz regulacji w poszczególnych państwach innych niż Polska); praw człowieka w ramach uregulowań publiczno-prawnych (w tym prawa konstytucyjnego, karnego i elementów prawa administracyjnego); praw człowieka w ramach uregulowań prywatno-prawnych (w tym prawa cywilnego, ze szczególnym uwzględnieniem prawa własności i dóbr osobistych oraz prawa internetowego), jak również praw człowieka w świetle prawa pracy (w tym roli organów państwowych i służb publicznych oraz praw pracowniczych).

Niniejszy tom pierwszy rozpoczyna się częścią pt. **„Prawa człowieka w ujęciu klasycznym”**. Rozdział pierwszy (A. Kalisz) ma charakter wprowadzający. Rozpoczyna się krótkim opisem genezy oraz historii rozwoju praw człowieka. Zawiera również próbę kategoryzacji praw człowieka i płaszczyzn ich prawnej ochrony. Następnie przechodzi do wyróżnienia generacji praw człowieka, porównania ich ze sobą oraz opisu – wciąż kontrowersyjnego – pojęcia praw kolektywnych. Następnie podejmowane są rozważania dotyczące poszczególnych

– niejednokrotnie dopiero „formułujących się” praw człowieka. Rozdział drugi (T. Ćwiertniak) prezentuje zagadnienia związane z możliwością uzasadnienia obiektywnego obowiązywania praw człowieka oraz ich uniwersalnego charakteru – zwłaszcza w kontekście ich aksjologicznego uzasadnienia. Zaznacza, iż podstawy filozoficzne wypracowane zostały w europejskim kręgu cywilizacyjno-kulturowym, opartym na dorobku filozofii starożytnej i myśli inspirowaną religią judeochrześcijańską. Jednak nie neguje, a wręcz wyraża nadzieję co do istnienia jakiejś *Grundnorm* wspólnej wszystkim kulturom. Rozdział trzeci (P. Chmielnicki) podejmuje – ważną ze społecznego punktu widzenia – próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnieje publiczne prawo podmiotowe do bogacenia się. Rozważania wpleciono w zagadnienie istoty „prawa do...” jako ochrony dostarczonej przez zbiorowość jednostce. Ochrona ta dotyczy obrony słabszej jednostki przed silniejszymi od niej podmiotami bądź czynnikami zewnętrznymi. Stanowi również jeden z aspektów legitymizacji władzy. Rozdział czwarty (K. Cichos) zawiera analizę prawa do rozwoju, jak również pomocy rozwojowej, a zwłaszcza kształtowania się celów współpracy na rzecz rozwoju. Stawia również tezę, iż na bazie pomocy rozwojowej i prawa do rozwoju eliminacja ubóstwa stała się niezależnym i odrębnym celem działań społeczności międzynarodowej tworzącym nowe zobowiązanie prawnomiędzynarodowe. Rozdział piąty (P. Mączyński) dotyczy prawa do bezpieczeństwa osobistego, które przedstawione jest przez pryzmat pojęć bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa obywateli – rozumianych jako zadania publiczne realizowane przez administrację rządową oraz administrację samorządową. Rozważania skupiają się na najniższym, lokalnym poziomie realizacji prawa do bezpieczeństwa osobistego, gdyż działania na rzecz bezpieczeństwa lokalnego, jako czynnik kształtujący to prawo, mogą być postrzegane w perspektywie wzajemnych relacji pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na poziomie lokalnym, „blisko obywateli”. Rozdział szósty (U. Dziński) zawiera z kolei rozważania dotyczące prawa do korzystania z dobrej jakości środowiska naturalnego – czyli dotyczy praw człowieka w odniesieniu do natury. W jego ramach wskazano elementy społecznego wymiaru ochrony środowiska, przedstawiono koncepcje filozoficzne odnoszące się do stosunku człowieka do przyrody, zaprezentowano wybrane ideologie religijne w zakresie ich wpływu na traktowanie natury przez człowieka, omówiono związek między kulturą i środowiskiem przyrodniczym. W rozdziale siódmym (R. Płaszowska) zaprezentowano prawne problemy związane z realizacją prawa dostępu do dziedzictwa ludzkości – co sytuuje zagadnienie praw człowieka w kontekście kultury. Poddano w nim analizie normy prawne, pochodzące z różnych dziedzin polskiego systemu prawa, w kontekście form rozwiązywania konfliktu pomiędzy interesem publicznym w dostępie do dóbr kultury a prawami i wolnościami jednostki. Zamykający pierwszą część publikacji rozdział ósmy (K. Roszewska) zajmuje się prawami osób niepełnosprawnych, postrzeganymi jako prawa socjalne. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych przewiduje system monitorowania ich ochrony, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Na poziomie międzynarodowym państwa mają między innymi obowiązek składać regularne sprawozdania z wykonania Konwencji. Każde państwo musi przedstawić swój wstępny raport w ciągu dwóch lat od wejścia w życie Konwencji dla tego państwa. Dla Polski termin ten upływa w tym roku.

Część druga została zatytułowana „**Prawa człowieka w aspekcie międzynarodowym**”. Rozdział pierwszy (A. Chmielowiec) przypomina, że kwestia ochrony praw człowieka była i nadal jest przede wszystkim domeną polityki wewnętrznej państwa, co sprawia, że podstawowym aktem normatywnym dotyczącym ochrony praw człowieka pozostaje konstytucja. Ko-

reluje ona ochronę godności ludzkiej z wolnością i równością, a jej regulacje przedstawiono w kontekście prawa międzynarodowego i europejskiego. Rozdział drugi (J. Sozański) stanowi kontynuację tej tematyki, dotyczy bowiem – rzadko ujmowanych z tej perspektywy – kłopotów z wdrożeniem traktatowych unormowań ochrony praw człowieka w porządku prawnym Unii Europejskiej zarówno jeśli chodzi o skuteczne poszerzanie obszaru ochrony praw człowieka w Karcie Praw Podstawowych, jak i o obowiązek przystąpienia Unii do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC). Ukazuje on tym samym „delikatność” zagadnienia wspólnej aksjologii europejskiej w tym temacie. Rozdział trzeci (P. Stawicka) z kolei nieco bardziej szczegółowo – i nieco bardziej entuzjastycznie – omawia przystąpienie Unii Europejskiej do EKPC. Przedstawiono w nim przyczyny powiązania systemu prawa Unii z EKPC oraz dokonano analizy postanowień projektu umowy akcesyjnej w kontekście korzyści, zagrożeń i wyzwań, jakie niesie ze sobą akcesja Unii do EKPC. W rozdziale czwartym (M. Półtorak) przedstawiono unijną koncepcję równości płci na tle standardów CEDAW, a konkretnie dokonano próby jej zestawienia ze standardami nakreślonymi przez „międzynarodową kartę praw kobiet”, czyli Konwencję NZ z 1979 r. w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), oraz zaleceń ogólnych, które na podstawie przedkładanych przez państwa-strony sprawozdań formułuje Komitet CEDAW. Rozdział piąty (B. Nowosad) opisuje istniejący w Unii Europejskiej system ochrony praw konsumenta (pasażera), wskazując, że ma ona istotne znaczenie nie tylko dla rynku wewnętrznego, ale i dla sfery praw podstawowych. Zwłaszcza poprzez wpisanie prawa konsumentów do ochrony w tekst Karty Praw Podstawowych zyskały one wymiar prawa podstawowego o charakterze „solidarnościowym”, czyli praw tzw. trzeciej generacji. Mają one jednak wyraźnie doprecyzowany zakres materialny i proceduralny, co odróżnia je od pozostałych praw człowieka trzeciej generacji. Kolejne rozdziały wprowadzają aspekt komparatystyczny poprzez analizę ochrony praw człowieka w innych systemach prawnych. Rozdział szósty (K. Krzywińska) dotyczy praw człowieka i obywatela w konfederacji Szwajcarii. Rozdział siódmy (R. Jankowska) – naruszeń praw człowieka na Cyprze po zamachu stanu w 1974 roku. Z kolei rozdział ósmy (K. Kasperska-Kurzawa) analizuje aktualny casus aneksji Krymu, kontrastując ze sobą zasadę *pacta sunt servanda* oraz klauzulę *rebus sic stantibus*. Natomiast ostatni w tej części pracy rozdział dziewiąty (A. Pogłódek, B. Przywora) stanowi próbę przedstawienia pozycji ustrojowej instytucji Sądu Konstytucyjnego w Mołdawii, co wypełnia lukę w polskiej literaturze prawniczej, dotąd bowiem nie podejmowano badań nad tą problematyką.

Trzecia część publikacji nosi tytuł „**Prawa człowieka w ujęciu prawa publicznego**”. Otwierający ją rozdział pierwszy (J. Paśnik) stawia pytanie, czy obowiązujące przepisy konstytucyjne dają podstawę twierdzenia o istnieniu prawa jednostki do bezpieczeństwa bądź prawa jednostki do bezpiecznego państwa. Po analizie obowiązujących przepisów oraz stanowisk przedstawicieli doktryny odpowiedź na pytanie brzmi, iż prawo *de lege lata* zawiera co najwyżej normy programowe i nie wynika z nich publiczne prawo podmiotowe, stwarzające obywatelowi takie roszczenie. Rozdział drugi (A. Biłgorajski) dotyczy koncepcji wolności jednostki w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wychodząc od aksjologicznej i prawnej genezy ochrony wolności oraz definicji tego pojęcia, skupia się na jej granicach wyznaczanych przepisami polskiej ustawy zasadniczej. Rozdział trzeci (M. Borski) podkreśla znaczenie przestrzegania przez ustawodawcę zasad przyzwoitej legislacji, wywodzonych przez Autora wprost z konstytucyjnej klauzuli demokratycznego państwa prawnego. Rozdział czwarty (D. Wojtczak) niejako kontynuuje tę tematykę, analizując nieskodyfikowaną zasadę społeczeństwa obywatelskiego w orzecznictwie rodzimego Trybunału

Konstytucyjnego. W rozdziale piątym (J. Dzierżawska) poruszono praktyczną kwestię realizacji konstytucyjnego prawa do nauki na poziomie szkoły podstawowej w czasach, gdy problemem nie jest dostępność do szkoły podstawowej, ale jakość kształcenia i możliwości, jakie dana placówka jest w stanie zaoferować. Rozdział szósty (M. Nawrot) porusza tematykę jednej z najwcześniej ukształtowanych, lecz wciąż budzących niejasności interpretacyjne i praktyczne wolności zgromadzeń. Rozdział siódmy (B. Samek) z kolei zawiera analizę konstytucyjnego prawa do obrony jako gwarancji poszanowania praw człowieka w procesie karnym. Poruszana w nim problematyka obejmuje kwestie związane z formalnym i materialnym wymiarem prawa do obrony, a także gwarancjami zapewniającymi możliwość jego realizacji. W rozdziale ósmym (K. Wenecka) tematyka konstytucyjno- i karnoprawna kontynuowana jest w ramach analizy zasady określoności prawa karnego. Rozdział dziewiąty (J. Vasiv) napisany jest w kongresowym języku rosyjskim i dotyczy naruszenia prawa do życia poprzez nieumyślne spowodowanie śmierci w kontekście tegorocznych wydarzeń na Ukrainie. Ostatni w tej części rozdział dziesiąty (M. Gurdek) nieco obok głównej tematyki analizuje prawo przedsiębiorcy do swobodnego wyboru drugiej strony umowy w świetle ustawy o samorządzie gminnym, wpisując to zagadnienie w prawo człowieka do wolności gospodarczej.

PODZIĘKOWANIA

Jako redaktor naukowy pragnę serdecznie podziękować osobom, których wkład w powstanie książki był bardzo istotny:

- **sprawującemu patronat naukowy nad konferencją oraz publikacją** – Sz.P. Prezesowi Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach **Prof. dr. hab. Jerzemu Klamce**, jak również **osobom sprawującym patronat honorowy nad konferencją** – Sz.P. Rzecznik Praw Obywatelskich **Prof. dr. hab. Irenie Lipowicz** oraz Sz.P. Komendantowi Szkoły Policji w Katowicach, **Inspektorowi Jarosławowi Kalecie** – za to, że swym patronatem podnieśli rangę nie tylko konferencji, ale także niniejszej publikacji;

- Recenzentom – **Prof. dr. hab. Ryszardowi Małajnemu** (Uniwersytet Śląski) oraz **Prof. dr. hab. Arkadiuszowi Sobczykowi** (Uniwersytet Jagielloński), a także **Prof. nadzw. dr. hab. Stanisławowi Pieprznemu** (UR, Rzeszów) za podjęcie wysiłku sprawnego zrecenzowania tak obszernego materiału naukowego;

- **Prof. nadzw. dr. hab. Andrzejowi Bisztydze** za merytoryczny wkład w obrady i publikację;

- pozostałym **członkom Rady Naukowej** (tj.: Prof. Pawłowi Chmielnickiemu (WSiZ, Rzeszów); Prof. Janinie Czapskiej (UJ); Prof. Markowi Mączyńskiemu (UJ); Prof. Elżbiecie Urze (UR, Rzeszów); Prof. Tadeuszowi Cieleckiemu (UO, Opole); Prof. Mirosławowi Włodarczykowi (UŁ, UKSW); Prof. Adamowi Lityńskiemu (WSH, Sosnowiec); Prof. Stanisławowi Niteckiemu (UO, Opole); Prof. Jerzemu Menkesowi (AON, Warszawa); Prof. Jerzemu Paśnikowi (WSHP, Pułtusk); Prof. Dariuszowi Szostkowi (UO, Opole) – za dyskretne czuwanie nad poziomem naukowym konferencji i publikacji;

- Koleżankom i Koledze z Komitetu Organizacyjnego: **dr. Maciejowi Borskiemu, dr**

Magdalenie Półtorak oraz **dr Annie Rogackiej-Łukasik** oraz **Członkom Koła Naukowego Studentów Prawa WSH**, przede wszystkim **Pani Prezes Koła Naukowego Studentów Prawa WSH**, **Viktorii Sadowej** – za pomoc w najbardziej żmudnych i prozaicznych elementach pracy nad całością;

- Uczelni, przede wszystkim **Oficynie Wydawniczej „Humanitas”** i **Pani Redaktor Danucie Dziewięckiej** za pomoc w opracowaniu i wydaniu niniejszej publikacji.

A przede wszystkim – najserdeczniej jak potrafię – Sz.P. Prof. WSH dr. Bolesławowi M. Ćwiertniakowi za życzliwość i wsparcie zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i proceduralnym.